

De mogelijkheden en grenzen van het gebruik van de fonetische transcriptie bij de verwerving van het Nederlands

Marta Nováková

Ben je bang voor de dokter? [bɛŋə bɑŋk
vo:r də dɔktər ?]

- Uitspraakonderwijs op universitair niveau
- Verstaanbare én verzorgde uitspraak
- Doelgerichte oefening en contrastieve aanpak => om fouten te voorkomen
 - d.m.v. fonetische transcriptie (verder: FT)

Opbouw van de presentatie

- Mogelijkheden en beperkingen van het gebruik van de FT bij de halfgevoorderde studenten
- Theoretische basis en voorbeelden
- enquêtes van studenten over de bruikbaarheid van de FT bij de verwerving van de klankinventaris van het Nederlands
- Voorstel van een stelsel fonetische symbolen voor Tsjechische studenten van het Nederlands

FT in de ogen van de docent en van de student

■ Gebruik van de FT in de praktijk:

- woordenboeken
- nauwkeurige weergave van de gesproken taal

■ Vormen van de FT:

- *fonematische transcriptie (brede transcriptie/broad transcription) - /dri/*
fonetische transcriptie (enge transcriptie/narrow transcription) - [dRi], [dri]

waarom, wanneer en welke soort van de systematische FT ?

Mogelijkheden van het gebruik van de FT

- Semantisch luisteren: globaal begrip van de boodschap
- Analytisch luisteren:
 - - concentreren op minimale elementen van de spraakuiting
 - - manier en plaats van de articulatie van klanken
 - - accent, ritme, intonatie
 - - fonologische processen in de “*connected speech*”
- Perceptief oefenen + FT + theoretische contrastieve aanpak van probleempunten in het Tsjechisch en het Nederlands => correcte productie

Enquêtes: “*we kunnen de Nederlanders beter verstaan, als ze sommige klanken inslikken...*”

Afzonderlijke klinkers: *Dit is mijn bierman* [dIt Is mən bi:rman]

Klinker in NL	Voorbeeldwoorden	Realisatie bij Tsjechen	Overeenkomstige klinker in het Tsjechisch en voorbeeldwoorden
[e]	<i>meet, spreken</i>	[ɛ] van <i>met, letten</i>	[e] en [e:] <i>melodie, jméno</i> (melodie, naam)
[ʏ]	<i>dus, zus</i>	[ɪ] of [u] van <i>vis</i> en <i>poes</i>	Tsj: - bestaat niet
[œy]	<i>huis, tuin</i>	[au] van <i>ouders</i>	Tsj: - bestaat niet
[y]	<i>buurman, huur</i>	[i] gerealiseerd	Tsj. – bestaat niet

Medeklinkers: *Ik ben bang* [Ig bən bank]

NL	Voorbeeldwoorden	Realisatie bij Tsjechen	Overeenkomstige medeklinker in het Tsjechisch en voorbeeldwoorden
[ɪ]	<i>belangrijk, ging, leerling, bang</i>	[ɲk] of [ɲχ]	[ɲk] - <i>banka, Bangkok</i> [ɲk] (bank)

Progressieve assimilatie van stem in het Nederlands

- Obstruent + fricatief aan de morfeem- of woordgrens => progressieve assimilatie van stem x Tsjechisch => regressieve assimilatie

Nederlands:

[ts] – *handzaam, ...mogelijkheid zijn...*

[ps] – *hebzucht*

[tf] – *advies,mogelijkheid voor*

[ps] – *diepzee, stoepzout*

[ts] – *hartzeer, omdat ze...*

[ks] – *AKZO*

[kf] – *boekvorm, dakvenster*

[fs] – *graafzucht*

Tsjechisch:

[dz] – *odzvoniť, soud začne*
(ie.uitluiden, de rechtzaak zal beginnen)

Reductie en deletie in het Nederlands

- a) /t/ - **weggelaten** in b.v. *rechtstreeks* [rɛχˈstreks] *de helft van* [dəˈhɛlf fɑn]
- b) **degeminatie** : *stampot* [stampɔt], *kookkunst* [kokʏnst]
- c) /ə/ - **weggelaten** in onbeklemtoonde lettergrepen, tussen een medeklinker en een // of /r/: *makkelijk* [ˈmɑklək], *belachelijk* [ˈbɛləχlək]

Grenzen

- Niveau van de studenten: = > **halfgevorderden:**
 - basiscursus fonetiek en uitspraaktraining
 - basiskennis van het Nederlands
 - = > details onder de loep nemen
- **Gevorderden:** uitspraak al vrij ingebakken en automatisch
- Keuze van het bruikbare fonetische alfabet
-

Het fonetische alfabet als instrumentarium:
Eliza Doolittle: "What's this? This ain't proper writing. I can't read that."

Voorwaarden voor de keuze:

- **Didactische doelstelling**
- **Bereikbare leergangen en naslagwerken**

Doelstelling van alfabet als didactisch instrumentarium:

- **het minst ondoorzichtige symbolenstel**
- **in de meeste vakliteratuur terug te vinden**
- **mogelijkheid om niet alleen fonologische maar ook enkele articulatorische details te geven.**

IPA

- een algemeen goedgekeurd stelsel symbolen dat als doelstelling heeft een reeks symbolen aan te bieden die eenduidig de fonematische inventarissen van talen weergeven en die ook fonetische details kunnen laten zien.

Praktijk:

- iedere taal een aangepast systeem van het IPA naast een notatiesysteem gebaseerd op het grafische systeem van de gegeven taal

Criteria bij de keuze

- het transcriptiesysteem van de Van Dale (2005) en het Uitspraakwoordenboek van Heemskerk en Zonneveld (2000) - *normatieve waarde*
- de toegankelijke uitspraakleergangen en leergangen fonetiek en bij voorkeur de meest recente.
- de Conventies fonetische transcriptie van de cursus transcriptie aangeboden door dr. Schouten aan de Universiteit Utrecht.
- Toevoeging van enkele symbolen, die het verschil tussen het Noord- en Zuid-Nederlands aanduiden en verder de tekens voor bepaalde allofonen.

KLINKERS EN TWEEKLANKEN VAN HET NEDERLANDS EN KLINKERS IN DE LEENWOORDEN

a	laag
ɑ	gal
e	geel
ɛ	leg
i	lieg
ɪ	gil
o	loog
ɔ	log
y	luguber
ʏ	gul
ə	ge
ø	geul
œ:	soeur
u	loeg
ɑu	gauw, goud
ɛi	lei, lij
œy	uil
ɛ:	fair
i:	analyse
ɔ:	zone
u:	rouge
y:	centrifuge
ɑ̃	croissant
ɔ̃	caisson
ẽ	mannequin

iw, ew, aj, oj, uj	nieuw, meeuw, taai, mooi, moeite	onechte tweeklanken
e ^ɪ , ø ^ʏ , o ^ʊ	meter, reus , lopen	licht diftongerende klinkers

MEDEKLINKERS VAN HET NEDERLANDS EN MEDEKLINKERS IN DE LEENWOORDEN

g	goal
ɣ	graag
c	lach
ŋ	ging
ɲ	franje
ʃ	chef
ʒ	gelei
ð	all-weather
θ	thriller
c	tune
b	bed
d	dak
f	feest
h	hoest
j	jas
k	kast
l	last
m	muur
n	nu
ɱ	fanfare
p	paal
r	raam
s	sap
t	tap
v	vat
w	werk
z	zee

/r/	
r	tongpunt-r
R	huig-r
r	Alveolaire tap of flap
ʀ	stemhebbende uvulaire fricatief (Zuid-Nl)
ʁ	velaire approximant (Gooise-r)
/l/	
l	alveolaire, heldere l
ɫ	velaire, donkere l
/g/	
χ	uvulaire,
x	stemloze velaire realisatie – zachte g
/w/	
w	labiodentaal, Noord-Nederlands
ʋ	bilabiaal – Zuid-Nederlands

Conclusies

- een verzorgde uitspraak van het Nederlands met behulp van de fonetische transcriptie kan worden geoefend
- Contrastieve aanpak van het klanksysteem van het Tsjechisch en het Nederlands
- Het analytisch luisteren

Bedankt voor uw aandacht